

Η ΜΟΣΧΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΑΚΑΔΗΜΕΙΑ ΑΥΤΗΣ*

4. Τὸ ἰδιόρρυθμον καὶ προνομιούχον πολίτευμα—Οἱ ἄρχοντες καὶ τὰ συμβούλια τῶν συνοικιῶν, ὁ μέγας ἄρχων ἢ ζουπᾶνος Θεόδωρος Βρέτας—Οἱ πρωτομαῖστορες καὶ τὰ συντεχνικὰ συμβούλια, τὰ δικαστικά.

Ἄλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν καὶ διατήρησιν τῶν ἀγαθῶν τούτων, δι' ὧν πλεῖστοι τῶν μερῶν ἐκείνων ἐρρύνοντο τῶν δεινῶν καὶ δὴ τοῦ ἐξισλαμισμού, ὅστις ἤρᾳιον τὰς χριστιανικὰς φάλαγγας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, συντέλεσαν ἄλλα τε καὶ ἡ προνομιούχος θέσις, ἣν διὰ πολλῶν ἀγῶνων ἐξησφάλισαν οἱ Μοσχοπολίται παρὰ τοῖς κρατοῦσι, καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποτελέσωσιν ἐν τῇ ἀπωτάτῃ ἐκείνῃ τοῦ Κράτους γωνίᾳ ἰδιόρρυθμον πολιτείαν καὶ σύστημα ἀποκεντρικῆς διοικήσεως, οἷον μόνον σχεδὸν ἡ αὐτόνομος τοῦ Ἄθωνος πολιτεία παρουσιάζει ἐπὶ τουρκοκρατίας, «πολιτευθέντες δὲ ἐπιτηδεύωσι πρὸς τὰς ἰσχυρὰς Ἀλβανικὰς οἰκογενεῖας τῶν πέριξ χωρῶν, γράφει ὁ Ἀραβαντινός, καὶ προμηθευθέντες καὶ Σουλτανικὸν φριμάνιον χορηγοῦν αὐτοῖς ἴδιον πολίτευμα καὶ μεγάλα προνόμια, ὡς λ. χ. τὸ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ πόλει αὐτῶν οὐδεὶς Μουσουλμάνος κτλ. κατέστησαν αὐτὴν τὸ μέγιστον τῶν ἐμπορικῶν κέντρων ἀπάσης τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου»¹. Ἡ λαμπρὰ τῆς πολιτείας ὀργάνωσις ἀνεπτύχθη βαθμιαίως· ἀξιοσημείωτος δὲ εἶναι ἡ περίοδος ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ', ὅτε ἐφηρμόζετο ὁ νόμος τοῦ Γκιουλ—Χανέ. Μέγα κατόρθωμα ἦν τὸ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ Μοσχόπολις ὡς βασιλικὸν κτῆμα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλομήτορος διατελοῦσα καὶ διὰ τοῦ ἀυλάρχου διακυβερνωμένη,

*) Συνέχεια ἐκ σελ. 84.

1. Ἀσπαστέος ὁ ὄρος οὗτος (ἀφοῦ Ἑλληνικὴν χερσονήσον οὐδεὶς ὀνομάζει αὐτὴν νῦν) ἀντὶ Βαλκανικῆ, ὡς κάλλιστα ἀνταποκρινόμενος καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἐθνολογίαν (Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων σ. 44). Βεβαίως εἶχον καὶ τινες ἄλλαι πόλεις τινὰ τῶν προνομίων τούτων, ὡς π. χ. τὰ Ἰωάννινα, ἀλλ' ἐν Μοσχοπόλει ἀπέβησαν ταῦτα κοινωφελέστατα ἐπιδόντα σπουδαίως καὶ παρασκευάσαντα τὴν ἀκμὴν αὐτῆς (βλ. Ἀραβαντ. Χρονογραφίας τόμ. Β' σ. 259 «περὶ ἀστυκοῦ πολιτεύματος» τῶν Ἰωαννίνων, καὶ δὴ τὰ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας καὶ τὸ Σούλιον (βλ. Φιλαδέλφους Ἱστορ. τῶν Ἀθηνῶν τομ. Β' 1901, σ. 244—249 καὶ Γ. Φιλαρέτου, Πολιτεῖαι καὶ Κοινότητες, Ἀθῆναι 1902, σ. 17—19).

ἦν ἄρα ἐκ τῶν προνομιούχων πόλεων, αἵτινες εἶχον τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Βοεβόδαν καὶ ἀμέσως πρὸς τὴν αὐλήν, καὶ δὲν ἦσαν ἔρμαιον τῶν Σπαρίδων¹.

Ἡ Μοσχόπολις μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην ἦν ἡ πολυανθρωποτέρα τῆς εὐρ. Τουρκίας πόλις, εἶχε σχεδὸν τὸ διπλάσιον τῶν Ἰωαννίνων κατοίκους, ἦτοι κατὰ ὁμόφωνον παράδοσιν περὶ τοὺς 60,000 ἐν 12000, οἰκίαις οἰκοῦντας, Ἦν διηρημένη εἰς 6 συνοικίας (ἢ εἰς 12 κατὰ Βελλιαντίτην σ. 233), ὧν ἑκάστη ἐξέλεγε τὸν προεστῶτα ἄρχοντα καλούμενον διοικουῖντα 2000 οἰκογενείας. Οὗτος μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς ἐλογοδότηι παραδιδούς εἰς ἄλλον τὴν ἀρχήν. Τοῦ συμβουλίου τῆς ἐξάδος προϊστάτο ὁ μέγας ἄρχων (Ναζίρης) ἐκλεγόμενος μὲν ὑπ' αὐτῆς τῇ προτάσει δὲ τοῦ αὐλάρχου ἢ Σιλικτάρη ἀναγνωριζόμενος διὰ Σουλτανικοῦ φερμανίου. Φαίνεται ὅτι ὁ ἄρχων οὗτος ἐπιχωρίως ἐκαλεῖτο Ζουπάν². Τούτων ὁ Θεόδωρος Βρέτας κατηγορήθη, ὡς συνήθως τότε, ὅτι ἔχων κεκρυμμένα ὄπλα 12000 παρασκευάζει ἐπανάστασιν³. κληθεὶς εἰς Κ)πολιν καὶ ὑπεραπολογηθεὶς ἠθωώθη, ἀλλ' ἐξωρίσθη εἰς Καστοριαν⁴, εἶτα ἐν Βιτωλίαις ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον⁵. Ἐκαστον

1. Βλ. Ἀνακοίνωσιν τοῦ σεβ. Πτολεμαΐδος Ἰωαννίμ, Μεσαιωνικά γράμματα Α' 2 (Ἀθήναι 1931) σ. 115. Οὗτος ἀπὸ 40ετίας καταρτίζει τὴν Ἱστορίαν τῆς Μοσχολέως, καὶ ὑπάρχει φόβος, ὅτι οὐδέποτε θὰ τελειώσῃ αὐτήν, ἵνα αἰεὶ εἰς Ζωΐλος ἐκτοξεύῃ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἐπικρίσεις κατὰ τῶν δημοσιευόντων, ἐνῶ αὐτὸς δὲν τολμᾷ νὰ παρουσιάσῃ πρὸ τοῦ κοινοῦ τὸ βέλτιον, ἔστω καὶ ὑπὸ τύπον βιβλιοκρισίας, ἵνα διδαχθῶμεν ἐκ τῆς πολυχρονίου αὐτοῦ ἐργασίας καὶ πληθυνθῇ ἡ γνώσις.

2. Ἐν τῇ Ἑπειρωτικῇ χρονογραφίᾳ τῶν μοναχῶν *Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου* φέρεται «τοὺς μὲν κεφαλὰδες (ἦτοι στρατηγούς) κατέστησεν (ὁ Θεωμᾶς), ἄλλους δὲ Ζουπαναίους τετίμηκε» (Ἑλληνομν. *Μουστοξύδου* σ. 529) Ζουπάνος (ἢ Τσόπανος) λ. Σλαβικῆ ἐλέγετο ὁ ἐπαρχος ἢ πολιτάρχης, ὅθεν καὶ Ζουπανία τὸ θέμα (*Πορφυρ.* περὶ θεμ. κεφ. 29. Βλ. ἄνωτ. τὸν *Κων. Ζουπανον* σ. 125).

3. Ἴσως τοῦτο συνέβη κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὁρλώφ.

4. Βλ. ὅτι ἀπὸ τῶν Βυζ. χρόνων ἡ Καστορία ἦν τόπος ἐξορίας. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πραγματείᾳ ἐν τῷ Μακεδικῷ Ἡμερολ. 1909 σ. 289. Περὶ τῶν ἐν Ἀδριανοπόλει ἀπογόνων αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν σχολείων διαθέσεως τῶν ἐν Μοσχολέαι ἀκινήτων βλ. *Σκενδ.* σ. 32.

5. Το χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον διηγείται ὁ *Κουτσονίκας*, (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 98), ὅστις «*Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑπειρον... Βλάχων καὶ ἰδίως περὶ τῶν κατοίκων τῆς Μοσχολέως*» ἀναφέρει πολλὰς λεπτομερείας. Κατὰ τὸν κώδικα τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου τότε συγχρόνως καὶ ἐν Μοσχολέαι ἐμπροσθεν τοῦ κωνακίου ἐκρεμάσθη εἰς τῶν μαθητῶν τοῦ *Καβαλλιώτου* ὁ *Ναοὺμ Γκοῦστος*.

τοῦ συμβουλίου μέλος εἶχεν ἴδια καθήκοντα, καὶ ἦσαν ὁ ἄρχων τῶν θρησκευτικῶν, ὁ τῆς παιδείας, ὁ σούμπασης (ὕδρονομίας), ὁ τοῦ παζαρίου, ὁ τῆς ἀσφαλείας καὶ ὁ τῆς φορολογίας¹. Καὶ τοιαύτη μὲν περίου ἡ ἀστική διοίκησις. Παρὰ ταύτην δὲ ὑπῆρχε καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν δημιουργῶν τοῦ Πλάτωνος, αἱ συντεχνίαι ἢ τὰ ῥουφέτια καὶ συνάφια, 14 τὸν ἀριθμόν². Ἐκάστη τούτων διφεῖτο ὑπὸ συμβουλίου ὑπὸ συντεχνιάρχην, ὅστις ὅμως, ὅπως καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, ἐλέγετο πρωτομαίτωρ. Οἱ 14 πρωτομαίτωρες ἀπετέλουν τὸ εἰρηνοδικεῖον, ὅπερ ἐδίκασε πάσας τὰς υποθέσεις καὶ διαφορὰς τῶν συντεχνιῶν, πλὴν τῶν ἐμπορικῶν, αἵτινες παρεπέμποντο εἰς τοὺς ταχμητζίδης³ ἢ εἰς διοιτητάς. Ὑπὸ τοῦ μισθοτοῦ (μπουλούκμπασης) ἀγᾶ, ὅστις μετὰ 300 ἀνδρῶν δαπάνη τῆς κοινότητος τροφοδοτουμένην κατέκει εἰς τοὺς πύργους (κουλαδες) πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, ἐδικάζοντο αἱ πιν. υποθέσεις· ἐφεσιβάλλοντο δὲ αὐταὶ εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βερατίου. Σπανίως ὅμως αἱ δικαστ. υποθέσεις ἐφέροντο καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐν Κοριτσᾷ ἐδρεύοντος Καδῆ πρὸς ὃν ἡ Μοσχόπολις ἀπέτιε τακτὸν φόρον. Ἡ ἀκμὴ καὶ εὐημερία τῶν συντεχνιῶν μαρτυρεῖται ἐκ τῶν γενναίων ποσῶν, ἅπερ ὑπὲρ εὐαγῶν σκοπῶν συνεισέφερον (312000 ἄσπρα ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας).

Ἐκ τοῦ τοιοῦτου τῶν συντεχνιῶν ἐν Μοσχόπολει ὀργανισμοῦ ἀφορμὴν λαμβάνοντες παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ σπουδαῖον φαινόμενον καὶ ἀποτελεῖ στερεὸν βῆμα εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀδελφοποίησιν τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης ἥτις ἐπιτευχθήσεται διὰ δύο κινήσεων, τῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ τῆς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ καταχωρίζω ἐνταῦθα τι λίγει ὁ Φραγκῆσκος Viganò ἐν *La fraternité humaine*, ἐνθα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἁρμονία καὶ ἡ παγκόσμιος εἰρήνη ἐγκτεται ἐν τῇ ἐνώσει· ἕκαστος διὰ πάντας καὶ πάντες δι' ἕκαστον—ὑψηλὴ εὐαγγελικὴ ἀρχή.

«Ἡ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ὠθησις... παρήγαγε πάντα τὰ καθιδρύματα τῆς ἀγαθοεργίας ἐκείνης, ἥτις εἶναι ἡ καθιέρωσις τῶν καθηκόντων τῶν πλουσίων καὶ εὐδαιμόνων ἀδελφῶν τοῦ νὰ βοηθῶσι τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀσθενεῖς τῷ σώματι καὶ πνεύματι καὶ τοὺς ἐργάτας ἀδελφούς αὐτῶν. Διὰ τῶν ὠθήσεων τούτων ἐνοῦνται οἱ ἐπιλεκτοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες προλειάινουσι τοῖς ἔθνεσι τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος καὶ ὑποστηρίζουσι τὰ πρῶτα αὐτῶν βήματα ἐν ταῖς μεταρρυθμίσεσι

1. Μεσ. Γραμμ. σ. 116.

2. Ὁ *Κοντσονίκας* ἀναφέρει 50 σ. 96. ἀλλὰ τὰς ἀναφέρει καὶ ἡ Νεωτ. Γεωγραφία σ. 27.

3, Μεσ. Γραμμ. σ. 116.

καὶ ταῖς νέαις ἰδρύσεσιν, ἃς διὰ προτροπῆς ἀκαταμαχίτου ὑπηγόρευσαν αὐτοῖς... Ἡ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ὤθησις, δεύτερος ὅρος τοῦ νόμου τῆς συμπράξεως, ὅστις δέον νὰ τείνη εἰς τὴν παγκόσμιον εἰρήνην. Οἱ ἐργάται ὑπὸ τῆς σπινθῆρος τῆς ἀποκαλύψεως ἐμψυχούμενοι καὶ παροτρυνόμενοι.. μεγίστας καταβάλλουσι προσπάθειαι τῶν πάντων στερούμενοι, ὅπως μικρὸν τι οἰκονομήσωσι καὶ ἐνοῦσιν εἶτα τὰς πολυτίμους ταύτας οἰκονομίας, ὅπως προσέλθωσιν ἄρωγοὶ τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἀδυνάτων καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τῆς δυστυχίας καταβαλλομένων. Καὶ ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης τῶν μικρῶν δυνάμεων προέκυψαν αἱ εταιρεῖαι τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας, εἶτα δὲ καὶ τὰ καθιδρύματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐσαχημάτησαν τὴν ἰδίως καλουμένην σύμπραξιν: «ἐνωθῶμεν, ὅπως μόνοι βοηθηθῶμεν», εἶπον οἱ δυστυχεῖς, αἰσθανόμενοι ἑαυτοὺς ἀδυνάτους, ὅπως διὰ τῶν ἀτομικῶν αὐτῶν δυνάμεων βελτιώσωσι τὴν ὑγιεινὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν κατάστασιν... Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐν τῷ γ'. κεφαλαίῳ περὶ συντεχνιῶν: «ἡ ἕξις τοῦ νὰ συγχρωτίζηται τις μετὰ ἀνθρώπων τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος νὰ συναντᾶται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ συχνάκις μεθ' ὁμοίων πελατῶν καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν συντροφῶν.. ἐγέννησε μικρὸν κατὰ μικρὸν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐμπιστεύωνται ἀμοιβαίως τὰς σκέψεις των, καὶ συνέπῳς τοῦ νὰ ἐνώνται πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως αὐτῶν, εἴτε τελειοποιοῦντες τὸ ἑαυτῶν ἐπάγγελμα, εἴτε ἀσφαλίζοντες τὴν ἐργασίαν, διοργανοῦντες μέσα προόδου διὰ τοὺς ἐργάτας, οὔτινες ὀφείλουσι κατ' ἀρχὰς μὲν νὰ εἶναι ἀρχαριοὶ, εἶτα πρόεδροι, ἀνυψούμενοι οὕτω μόνον διὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς ἀναγκαίας μυσέως. Πρὸς τὰ ἔργα ταῦτα τῆς τέχνης προσετέθησαν φυσικῶς ἕτεροι σκοποὶ, ὡς ἡ ἀλληλοβοήθεια ἐν ἀσθενείᾳ ἢ ἐν ἐκτάκτοις ἀνάγκαις. ἡ φροντίς ὑπὲρ τῶν χηρῶν καὶ τῶν τέκνων τοῦ θνήσκοντος, εἶτα δὲ σκοποὶ ὑψηλότεροι, ὡς ἡ ὑπεράσπισις αὐτῆς τῆς κοινωνίας ἐν περιπτώσει ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν δυστυχημάτων...» (Βλέπ. τὸ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο βιβλίον τοῦ κ. Λεωνίδα Ζῶη, αἱ ἐν Ζακύνθῳ συντεχνίαι, ἐν Ζακύνθῳ 1893, 8ον σ. 191, τὰ ἄνωτ. ἐν σ. 8—10, 15). Περὶ τούτων τῶν συντεχνιῶν οὗτος λέγει ὅτι ἴδρουν οἰκοδομάς, ἐκαλλώπιζον τοὺς ναοὺς, κατηγάλισκον μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ ἀγαθοεργιῶν, διένειμον ἐτησίως πλέον τῶν 80.000 δρ. εἰς ἐλεημοσύνας καὶ ἐκάστη τῶν πέντε κυρίως συντεχνιῶν ἠρίθμει ἄνω τῶν 1200 συνεταίρων, αἱ δὲ δευτερεύουσαι συντεχνίαι πολυαρίθμοι οὔσαι συνέκειντο ἐκ διαφόρων τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων. σ. 23).

5. *Οἱ ναοὶ μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν, ὁ διάκοσμος αὐτῶν καὶ ἡ καλλιτεχνία.*—*Αἱ τοιχογραφίαι καὶ οἱ Κοριτσαῖοι ζωγράφοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἀθανάσιος, οἱ ἀντάδελφοι. Τὸ βερατεῖον καὶ τὸ Καταστατικὸν. 13·16.*

Καὶ τὰ μὲν ἀνωτέρω εἰσὶν ἔκφρασις τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Μοσχοπολιτῶν· ἡ δὲ παραδειγματικὴ αὐτῶν εὐσέβεια καὶ ὁ πρὸς τὰ θεῖα διάπυρος ζῆλος ἐκδηλοῦται εἰς τὸ πλῆθος τῶν μονῶν καὶ ναῶν, δι' ὧν διέπρεπεν ἡ πόλις. 24 ναοὶ ἐκτίσθησαν ἐντὸς ἑκατονταετηρίδος (1650—1740), οἵτινες κατὰ τὸ ἐν Ἀθῶ σύστημα τῶν μονῶν εἶχον καὶ 1—2 συνημμένα παρεκκλήσια¹, ἥτοι ἐν ὄλφ 15. Ἀρχαιότερος εἶναι, ἀλλὰ καὶ λιτότερος, ὁ πέραν τοῦ χειμάρρου Ἄζου τῆς ὀσιομάρτυρος Παρασκευῆς σὺν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ ἁγ. Διονυσίου. Ἐντοῦθα ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ τῆδε κακεῖσε διεσκορπισμένοι τάφοι, ὧν ὁ εἰς τὸν θεμελιωτὴν τῆς πόλεως ἀναφερόμενος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπάρχει καὶ ἀγίασμα². Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ναῶν, οἵτινες ἐκτίσθησαν ἀκμαζούσης τῆς πόλεως ἦν ὁ μητροπολιτικὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἰδρυθεὶς τῷ 1715. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς θύρας ὑπῆρχεν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

Εἰ μὲν φίλος πέφυκες, εἴσελθε χαίρων.

εἰ δ' ἐχθρὸς καὶ βάσκανος πέφευγε τῆς πύλης ταύτης. ραψι³.

Ὁ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου :

«Ἀνεστορήθει αὕτη ἡ στέγη ης 1745 ἐπιτροπεύοντος τοῦ κύρ Βρούστου Σοφρωνίου διὰ χειρὸς ἀνταδέλφων Κωνσταντίνου καὶ Ἀθανασίου ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ 28».⁴

Ὁ τοῦ προφ. Ἡλιοῦ, ὁ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ 1724 :

Πέριξ ἦν ἡ ἀριστοκρατικὴ συνοικία Βεηλέρ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐρεῖπια.

Ὁ τοῦ ἁγίου Νικολάου :

«Ἀνεστορήθη ὁ ναὸς οὗτος εἰς τὰ 1750 ἐπὶ τοῦ λογιωτάτου μητροπολίτου Κοριτζᾶς κυρίου Νικηφόρου διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου καὶ Ἀθανασίου ἐκ Κοριτζᾶς»⁵.

1. Οὕτω καὶ ὁ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐν Κοριτσᾷ.

2. Σκενδ. σ. 46 μετὰ εἰκόνας· εἶναι ὁ μόνος ναὸς ὅστις ἐσώθη ἐκ τῆς τελευταίας (1916) καταστροφῆς· οἱ λοιποὶ διαρπαγέντες μένουσιν ἠρειπωμένοι.

3. Σκενδ. 126 παραλαμβάνομεν ὀλίγας ἐνταῦθα ἐπιγραφὰς ὁ οἶκον. Καλλιμάχος εἶχε πλήρη συλλογὴν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων τῶν ναῶν ἀνερχομένων εἰς 150, ἦν δὲν γνωρίζω, ἐὰν ἐξέδωκεν (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 9).

4. Σκενδ. 126.

5. Αὐτ.

Ἐπὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου :

«Ὁ παρὸν θρόνος μαζὴ μὲ τὸν ἄμβωνα ἐκαλοπείσθη ἐν ἔτη 1758 ἐπισιατοῦντος τοῦ πανιερωτάτου ἀγίου Δυρραχίου κυρίου Νεοφύτου καὶ ἐπιτροπέβοντος τοῦ κυρίου Ἀργύρη Ἀθανασίου Γκρίτζου δαπάνη μὲν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Νικολάου χειρὸς δὲ ἐμοῦ τοῦ Ἀντωνίου Κερκηραίου εἰς ἐνθύμησιν αἰώνιον».¹

Ὁ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, παρ' ᾧ καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ τυπογραφείου (βλ. εἰκόνα παρὰ Σκενδ. 47), καὶ τελευταῖος ὁ τῶν 12 Ἀποστόλων δαπάναις τῆς συντεχνίας τῶν χαλκῶν ἀνεγερθεὶς ὡς ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή (ἡ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀκμάζουσαν παιδείαν εὐρισκομένη) μαρτυρεῖ :

«Ἀνεγέρθη καὶ ἀνεστορίθη οὗτος ὁ Θιὸς καὶ Πάνσεπτος ναὸς τὸν ἅγιον Ἀποστόλον διὰ σηνδρομῆς ἐξόδου καὶ κόπου ἢ εβρισκόμενι μηκρίτε κε μεγάλη τὸ ρουφέτι τὸν χαλκιάδον κε ἐπιτροπέβοντος ὁ κύρ Μιχάλις τοῦ Παπατέτε 1752 Ὀκτοβρίου 20».²

Ὅσοι ἔτυχε νὰ ἀξιωθῶσι νὰ ἴδωσι πρὸ τῆς καταστροφῆς τὰ μνημεῖα ταῦτα τῆς Βυζ. τέχνης ἐθαύμαζον τὸ καλλιτεχνικὸν τῶν Μοσχοπολιτῶν αἴσθημα, οἷτινες διὰ τὴν ἀνέγερσιν τούτων καὶ τὴν πολυτελεῆ διακόσμησην οὐδεμιᾶς ἐφείδοντο δαπάνης, μεταπεμπόμενοι πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος διαπρέποντας ἀρχιτέκτονας καὶ ζωγράφους, «τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν ἐπροκάλουν ἰδίως τὰ ἐπίχρυσα ἐκεῖνα τέμπλα, τὰ θαυμασιῶς λεπτοεργημένα ἐπάνω εἰς ξύλον καρυᾶς, οἱ ξύλογλυπτοὶ ἄμβωνος, οἱ θρόνοι τῶν ἀρχιερέων, τὰ διαμερίσματα τῶν ψαλτῶν καὶ τὰ στασίδια τῶν προϋχόντων ἢ ξυλογλυπτική... ἐφθασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὸ κατακόρυφον αὐτῆς σημεῖον καὶ ἐφιλοτέχνησαν εἰς μικροῦς καὶ μεγάλους ναοὺς τέμπλα εὐγενεστάτης μορφῆς»³. Ὁ δὲ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ νῦν καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονικῆς κ. Δημ. Εὐαγγελίδης, ἐξυμνῶν τὴν τέχ-

1. Σκενδ. 126

2. Αὐτ. σ. 48, ἐνθα καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ναοῦ.

3. *Βελλιανίτης* ἐνθ. ἀνωτ. 285—6 εἶναι δὲ οὗτος ὁ διαπρεπέστερος τεχνοκρίτης ἐν Ἑλλάδι καὶ πρύτανις τῶν δημοσιολόγων. Σύμπας ὁ κόσμος οὗτος ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός! Ὅ,τι εἶχεν ὑπολειφθῆ καὶ συμπληρωθῆ ὑπὸ τῶν εὐλαβεστάτων Μοσχοπολιτῶν *ἐσόλησαν οἱ εὐγενεῖς Γάλλοι εἰς τὴν τελευταίαν καταστροφὴν*, ἀποκομίζοντες δι' αὐτοκινήτων ἐπὶ ὄλην ἑβδομάδα, καὶ ἅπερ μετενεχθέντα εἰς Παρισίους ἐπλήρωσαν τὰ παλαιοπωλεῖα (ὁ δὲ κ. Σκενδέρης βεβαίῳ ὅτι καὶ Μοσχοπολιτικὰ παλαιοπωλεῖα ἰδρῦθησαν! ἐνθ. ἀνωτ. σ. 125).

νην καὶ διακόσμησιν τῶν ναῶν ἐπιφέρει : « Ἡ φαντασία τοῦ ξυλογλύφου ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τῆς εὐσυνειδήτου καὶ ὑπομονητικῆς ἐργασίας ἔλαβεν ἔλευθέραν πτῆσιν καὶ ἐσκόρπισε τὴν ζωὴν εἰς τὰ λυγηρόβλασια πλαίσια τῶν εἰκονοστασιῶν καὶ τὰς περικλειομένας ἢ ἐμπλεκομένας μορφὰς τῶν ζώων, πτηνῶν καὶ λοιπῶν παραστάσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Βυζ. διακοσμητικῆς »¹. Σπανιώτατον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ συναντήσῃ τις τοιχογραφίας καὶ ἀνιστορημένους ναοὺς—καὶ νῦν ἐν Ἀθήναις οὐδεὶς τοιοῦτος ναὸς ὑπάρχει—ἐφιλοτεχνήθη δὲ ἡ ζωγραφία τῶν ναῶν ἀγίου Ἀθανασίου καὶ ἀγίου Νικολάου παρὰ δύο αὐταδέλφων διακεκοιμένων τοῦ τότε καιροῦ ἀγιογράφων ἐκ Κορυτζᾶς, οἵτινες εἰσι γνωριμώτατοι ἐν Ἄθῳ ὡς τοιχογραφήσαντες πολλοὺς ἱεροὺς ναοῦ· π. χ. τῆς μονῆς Ἐρηοποτάμου τῷ 1783.

... σπουδῆ καὶ ἐπιμελείᾳ τῶν Ὀρθοδόξων ζωγράφων τοῦ τιμίου Κωνσταντίνου καὶ κυροῦ Ἀθανασίου καὶ Ναοῦμ λογιωτάτου τῶν ἐκ Κορυτζᾶς τελούντων. »²

τῆς μονῆς Φιλοθέου τῷ 1765³, τῆς Σλαβ. σκήτης Βογορόβιτσα ἢ Βλαγόβιτσα τῷ 1757⁴, τῆς Λαυριωτικῆς σκήτης τῆς ἀγίας Ἄννης τῷ 1755 ἐπὶ δύο συνεχῆ ἐργασθέντες ἔτη⁵. Ἐπίσης ἡ ξυνωρίς αὕτη ἐξωγράφησε καὶ τὸν ναὸν τῆς ἐν Βυθκουκίῳ μονῆς τῶν ἀγίων ἀποστόλων⁶, ὡς καὶ τὸ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἀγίων Ἀναργύρων κοιμητήριον αὐτῆς ὡς ἐν εἰρημένῳ κώδιξι αὐτῆς βλέπομεν :

« Κατὰ τὸ ἀψέγ' ἔτος τὸ σωτήριον ἱστορήθη καὶ ἐξωγραφήθη ὅλη ἡ ἐκκλησία διὰ χειρῶν τῶν αὐταδέλφων ζωγράφων κυρ Κωνσταντίνου καὶ κυρ Ἀθανασίου ἀπὸ Κορυτζᾶς μισθαποδοσίας ἕνεκα ἐπτακοσίων γροσίων, τὰ ὅποια τὰ ἤφερον ἀπὸ Οὐγκαριαν ὁ πανοσιώτατος καθηγούμενος π π κυρ Ταράσιος· αἰωνία ἡ μνήμη τρίς »⁷. Ἀναφέρονται δὲ οἱ

1. Ἡ Βορ. Ἡπειρος σ. 94.

2. Remeil des inscriptions chrétiennes de l' Athos par MM. G. Millet, J. Parqoire et L. Petit I. Paris 1904 ἀριθ. 512.

3. Αὐτ. ἀρ. 295.

4. *Οὐσπένσκη*, δευτέρα περίοδος εἰς τὰς μόνὰς τοῦ Ἄθῳ (Μόσχα 1880) σ. 412.

5. *Μ. Γεδεών*, Ὁ Ἄθῳς (Κ)πολις 1885) σ. 328 ἐπὶ τοῦ τέμπλου τοῦ Κυριάκου ἢ Παναγία ἐπιγράφεται: « *Χεῖρ Παπακωνσταντίνου ἀρβανίτου 1753 Ἀπριλλίου 6* » καὶ εἰς τὴν καλύβην Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, ἅγιοι πάντες: « *διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου Ἀλβανίτου ἔτει 1766* ». Νομίζω ὅτι εἶναι τὰ αὐτὸ πρόσωπον.

6. Βλ. ἄνωτ. σ. 105.

7. Ἐκκλ. Ἀληθ. τομ. Κ' (1900) σ. 319.

αὐτοὶ οὐ κατὰ τὸ 1720 ἱστώρησαν¹ τὸν ἐν Κοριτσᾷ ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς², καὶ κατὰ ταῦτα μετὰ 63 τῶ 1783 ἐξωγράφισον τὸν τῆς Μονῆς Ξηροποτάμιου. Ἀνάλογος βεβαίως πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ναῶν ἦν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων. Τὸ ἐν ἔτει 1713 συνταχθὲν καταστατικὸν ὑπογράφεται ὑπὸ 63 ἱερέων³, ἐνῶ ἐν Κοριτσᾷ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἀκριβῶς τῶ αὐτῶ ἔτει ὀρίζονται δι' ἐπισήμου πράξεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Διονυσίου 5 ἱερεῖς καὶ εἷς ἱεροδιάκονος⁴. Ἦν δὲ τὸ ἱερατεῖον τελείως ὀργανωμένον εἰς ὀφφικιάλους καὶ τιτλοῦχους κατὰ τὴν Βυζ. ἐθιμοτυπίαν· οὕτως ὁ Καβαλλιώτης ἦν πρωτόπαπας καὶ ἱεροκῆρυξ, ὁ Βρέτας νομοφύλαξ κ. ο. κ.

6. *Ἡ μονὴ τοῦ τιμίου Προδρόμου, οἱ κτίτορες—Ἡ ποιητικὴ θέσις—ἐνδιαίτημα Φερινοῦ τῶν ἀρχιερέων, δύο ἐπίσημοι πράξεις ὑπὲρ τῆς μονῆς—Ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς—χαρακτηρισμοὶ τῆς τέχνης ἐν Μοσχοπόλει. 16—22.*

Τὸ πνευματικὸν κέντρον, ἐξ οὗ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐπεφοίτησαν τῇ πόλει ἦν ἡ ἐκ τῆς τελευταίας πανωλεθρίας εὐτυχῶς διασωθεῖσα ἱερὰ μονὴ τοῦ τιμίου Προδρόμου εἰς ἡμίωρον κείμενη ἀπόστασιν*. Κατὰ τὸ διαληφθὲν τοῦ κώδικος σημεῖωμα ἡ μονὴ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῶ 1630 ἰδρυτῆς αὐτῆς ἐγένετο ὁ πρῶτος ἡγούμενος Ἀντώνιος συνεργούντων καὶ τῶν ἐκ Μοσχοπόλεως, Μπομποσίτης καὶ Μπόριας μοναχῶν αὐτῆς⁵. Ἡ κειρορικὴ ἀναγραφὴ ἐσώθη ἡμιτελὴς ἐν τῷ κώδικι ἀποκοπέντος τοῦ φύλλου καὶ ἔχει ὧδε :

«Ἐπὶ ἔτους αχλδ⁶ ἐθεμελιώθη ὁ ναὸς τοῦ Τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ (ἡ' ἐν ἡμέρῳ Παρασκευῇ, καὶ πρῶτος κτίτορας αὐτῆς καθηγούμενος κ. κὺρ Ἀντώ-

1. Τὸ ῥῆμα *ἱστοῶ* (Γαλ. 1, 28) καὶ ἱστορία ἐν τῇ χριστ. τέχνῃ ζωγραφία, τὸ περιεργον οὐ οἱ Ἰταλοαλβανοὶ (de Raela) διετήρησαν τὸ *i s t o r i*, ἀντιζογραφί.

2. X. *Καρμίτση*, Γεωγραφία τῆς Κοριτσᾶς (Θ]νίκη 1888) σ. 17.

3. *Δάμπρος* ἐν Ν. Ἑλληνομν. τομ. I' (1913) σ. 384.

4. Ἐγγραφα Πατρ. Γ' σ. 836.

* Κατὰ τὸν σεβ. μητροπολίτην *Πτολεμαῖδος Μιχαήλ* ὁ (ἀνεψιὸς) τοῦ (ἐπισκόπου) *Γκόρας* συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς εὐρισκομένην ἐν τῷ κώδικι αὐτῆς.

5. Ν. *Μυστακίδης* παρὰ Σκενδ. 54.

6. Ἀσφαλῶς ἐγένετο λάθος ἢ ἐν τῇ ἀνευγραφῇ ἢ τυπογραφικόν, διότι δὲν συμβιβάζεται πρὸς ὅσα κανωτ. λέγει ὁ ἐκδότης, ὅστις οὐδύλλως παρετήρησε τὴν ἀντίφασιν.

νιος ἱερομόναχος, καὶ οἱ συνβοηθοῦντες αὐτοῦ κτήτορες τὸ μὲν πρῶτον Γκοῦτσος τοῦ Μελιγγέρι.¹»

Ἐπὶ τῆς ἔσω πύλης τοῦ ναοῦ εὐρίσκεται ἡ λίαν διαφωτιστικὴ ὄσον καὶ πλημμελὴς τὴν γραφὴν ἐπιγραφὴ :

« Ἀνακαινήσθη ὁ θῖος καὶ πανσέπιος ναὸς οὗτος διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμησιτάτου καὶ ευγενεσιτάτου ἄρχοντος κυρ. κυρ. Γεωργίου Γκοῦτζο, ἐπὶ αὐτοὺς ΖΡΜ' (=1632).

« Ἀνεστορίθη δὲ ὁ θῖος καὶ πανσέπιος ναὸς οὗτος τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Προδρομόν καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου διὰ συνδρομῆς κόπου καὶ μόχθου τοῦ πανοσιτάτου καὶ καθηγουμένου κυρίου Ἀντωνεῖου ἱερομονάχου καὶ διὰ ἐξόδων τοῦ τιμησιτάτου καὶ ευγενεσιτάτου ἄρχοντος κυρ. Μιχάλη ἰδὸς μακαρίτου Κώστα, μοναχοῦ Καλινίκου ἐναικαῖν τὶς ψυχῆς αὐτοῦ ἅμα συνβίον καὶ τέκνης αὐτόν. Ἀρχιερατέβοντος τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς ἁγιοτάτης πρώτης Ἰουστινιανίης Ἀρχιδὼν κυρ. κυρ. Ἐγνατίου. ἐπὶ αὐτοὺς 1659».

Τὴν λιθόστρωτον, δι' ἧς ἐπεκρινώμεθα πρὸς τὴν πόλιν ἢ Μονή, διακρίνομεν εἰς τινὰ σημεῖα μέχρι σήμερον, δι' ἣν ἔδωκε κατὰ τὸ σημεῖωμα : « τῶ ἀψῆγ' Δεκεμ. 14 ὁ σκενοφύλαξ καὶ ἐν ἱεροδιακόνοις κ. Θεοδόσιος ἄσπρα 9560 »².

Ἡ τοποθεσία τῆς μονῆς ἐν μέσῳ πυκνοτάτου δάσους εἶναι μοναδικὴ καὶ μαγευτικωτάτη· ὁ ἔκπληκτος θεατὴς θαυμάζει ἀπ' ἑνὸς μὲν τὴν πέριξ ὕλομανοῦσαν βλάστησιν καὶ τὴν ποιητικὴν φύσιν, καὶ ἀπ' ἑτέρου ἐκτείνων τὸ βλέμμα αὐτοῦ εἰς τὰ πλαισιοῦντα αὐτὴν ὄρη τῆς Λένιας καὶ Ὀστροβίτσας καὶ περραιτέρω τὸν Ἰλλυρικὸν Τόμορον συλλαμβάνει γραφικωτάτην εἰκόνα· τούτων ἕνεκα καὶ διὰ τὸ εὐκραέστατον κλίμα τὸ κράτος μεταβάλλει τὴν πάλαι ἐνδοξον ταύτην μονὴν εἰς θεραπευτήριον (Sanatorium), ἐνῶ οἱ πατέρες ἡμῶν εἶχον ταύτην « ψυχῆς ἰατροεῖον »³. Οὕτω παντοδαπαῖς ἡ μονὴ ἐπιστεφομένη χάρισιν

1. Σκένδ. 52.

2. Αὐτ. σ. 58 ἐκ τοῦ κώδικος. Ὁ κ. Σκενδέρης μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς μονῆς τάσσει καὶ τὸν Ναοὺν Βαλαούρην καὶ Ναοὺν Στήριαν, ὧν παρατίθεται καὶ τὰς εἰκόνας σ. 51-52.

3. Ἰδού τὴν γράφει ἐν τῷ Vulneti i popullit ὁ πατὴρ Cordignano: « Kush s' ja ka ndi emnin qytetit të Moskopolës a Voskopojës ? Kush, tue pasë rasë t' udhtojë kahë Korça në ditët e bukura të prendverës a të vjeshtës, s' ka ndi vedin të terlhjekun me shkue në ket vënd të rrethnem prej njiij kunore pishash në heshtje pocktike të jeremivet e të lartsinave të veta? Kruga, qi pat cilë Franca në kohë të sundimit të vet inbi krahinën e Korçës, të çon pa vështirësi n'atë luginë qi mënija politike e fanatizma e partive dogje

ἦν τὸ θερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν εὐλαβῶν ἀρχόντων τῆς περιφερείας καὶ δὴ καὶ τῶν ἀρχιερέων τῶν περίξ μητροπόλεων Κοριτσᾶς, Καστορίας, Δυρραχίου, Βελεγράδων καὶ τοῦ ἁγίου προέδρου Ἀκριδῶν¹. Πολλάκις ἐνταῦθα συνεκρότου τὸ θέρος τὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς σύνοδον, ἴσως καὶ ἐπαρχιακὰς δι' ἐπίλυσιν σπουδαίων ζητημάτων. Δυστυχῶς ὁ περίφημος κώδιξ τῆς μονῆς, ὅστις περιεῖχε πολλὰς τοιαύτας ἐπισήμους ἀποφάσεις ἀπωλέσθη, καὶ ἀπωλέσθη ἀνεξερευνήτως. Μόνος ὁ Βελεγράδων Ἀνθίμος Ἀλεξούδης ἐσταχυολόγησέ τινα ἐξ αὐτοῦ καταρτίσας τὸν Θ' Πατριαρχικὸν κώδικα, ἐξ οὗ προέρχεται καὶ ἡ ἐξῆς (Ἐγγρ Πατρ Γ' σ 790).

Τῆς ἡμῶν Μετριοτήτος μετὰ τῶν παρευρεθέντων ἀρχιερέων προκαθημένης ἐν τῇ Ἁγίᾳ ταύτῃ Μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῇ πλησίον τῆς Μοσχόπολεως κειμένη, ὄφθη ὁ ἱερώτατος Μητροπολίτης Βελεγράδων κύρ Ἰγνάτιος, καὶ ἐκουσῆα γνώμη αὐτοῦ καὶ προαιρέσει ἐζήτησεν ἀφιερῶθαι ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ ταύτῃ Μονῇ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ λεγομένου εἰς τὸ Βάστανι εἰς σύνορον χώρας Μπαμπούνης τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰσπαθίου εὐρισκομένης. Τὸ ὁποῖον ὡς ἀρεστὸν καὶ εὐλογον, καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν γνώμη κοινῇ, καὶ τῶν παρευρεθέντων αὐτῆς Ἀρχιερέων τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἀπεφάσισεν, ὡς ἀπὸ τὴν σήμερον ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη τοῦ Ἁγίου μου λέγω, Νικολάου νὰ εἶναι ἀφιερῶμένη εἰς τὸ Ἅγιον τοῦτο Μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου, καὶ νὰ λέγῃται ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μετόχιον τοῦ διαληφθέντος μοναστηρίου μέχρι τερμάτων αἰῶνος· καὶ μηδεὶς πλέον ἀπὸ τοῦδε τῶν κατὰ καιρὸν ἀρχιερατευόντων ἐκεῖσε ἔχειν ἰδιοποιηθῆναι ἢ σφετερισασθαι ἐν οὐδὲ μηδεὶς τρόπῳ. Ὅτι καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσίν τε καὶ ἀσφά-

skretnois. Συνήθως τὰ περίξ βουνὰ πληροῦνται ὑπὸ τῶν ποιμνίων τῶν σκηνικῶν, οἵτινες μνήμονες τῆς παραδόσεως δὲν ἀφίστανται τῆς ἀρχαίας αὐτῶν κοιτίδος, ἐντεῦθεν καὶ ὁ κ. Σκενδέρης (σ. 50) ἐν ποιητικῷ οἴστρω γράφει: Ἐὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως ἐνταῦθα ἀπλοῦνται ἐν ὄλῃ αὐτῶν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ ἀπλότῃ συνάμα. Σμήνη φλυάρων πτηνῶν καὶ καλλικελῶδων ἀηδῶνων ἐκκομφεῦσιν αὐτὸν (τὸν θεατὴν). Ὁ ἐναρμόνιος ἦχος τῶν κωδῶνων τῶν ἐκ τοῦ βουνοῦ κατερχομένων ποιμνίων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ βελάσματος τῶν προβάτων, σπυδόντων ὑπὸ τὸν μονότονον ἦχον τοῦ αὐλοῦ τοῦ βοσκοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν κατοικίαν των, ἀποτελεῖ συναυλίαν ὑμολογοῦσαν τὸν Δοτῆρα τοσοῦταν πλουσιοπαρόχων ἀγαθῶν». Βλ. τὴν χωρογραφίαν τοῦ Herbert Louis: Albanien, eine Landeskunde vornehmlich auf Grund eigener Reisen (Stuttgart 1927) σ. 124—125.

1. Ἀραβαντινοῦ Χρονογρ. Β' 35.

λειαν ἐγράφη Συνοδικῶς καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον βεβαιωτικὸν ἐπίγραμμα, καὶ ἐστρώθη ἐν τῷ θείῳ τούτῳ Κώδῃκι, καὶ ὅστις τῶν μεταγενεστέρων δουληθείη ἐκείνην διασεισαι ἢ ἀπεξενῶσαι ἔστω ἀφορισμένος καὶ ἀσυγχώρητος· καὶ οὕτω ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀποφαινόμεθα· ἐν ἔτει ἀχγα' μὴν Μαΐῳ Δ'.

† Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν Γρηγόριος. † Καστορίας Διονύσιος. † Σιανίου Ζωσιμᾶς. † Πελαγονίας Ἰάκωβος. † Βελεγράδων Ἰγνάτιος. † Δυρραχίου Δανιήλ. † Μογλενῶν Διονύσιος. † Κόρρας καὶ Μόκρας Ἀρσένιος. † Πρεσπῶν Παρθένιος.

Ἐτέρου ἐπίσημος προᾶξις ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς Μονῆς ἀναγνωρισομένης ὡς σταυροπηγιακῆς (* Ἐγγρ. Πατρ. Γ' 809).

Μονῆς Προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

Ῥαφαὴλ ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν Α'. Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας.

Ὁ Ἀχριδῶν Φιλόθεος. Ὁ Ἀχριδῶν Ἰωσήφ ἐπιβεβαιοῖ.

Περιερχομένης τῆς ἡμῶν Μετριότητος, ὡς τὸ κατ' ἔτος ἔθος, πρὸς διοικήσιν καὶ ἐπίσκεψιν τῶν τε τοῦ ἡμετέρου θρόνου Σταυροπηγίων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούντων ἐπισκόπων, εὕρηται πλησίον τῆς πολιτείας Μοσχόπολεως μοναστήριον, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου τιμώμενον, σταυροπηγίου μὲν ὄνομα περιφέρον, ἐκ τῶν πρὸ αὐτῆς Πατριαρχῶν ἐκπαλαι δοθέν, Κωδικέλλου δὲ τοῦ μὴ ὑπ' ἐξουσίᾳ τινὸς τῶν Μητροπολιτῶν διατελεῖν ἀλλὰ παντελεύθερον εἶναι, ὡς καὶ ἄλλους Σταυροπηγίους ἔνεστιν εὑρεῖν ὑστερούμενον. Καὶ δὴ ἡ μετριότης ἡμῶν, μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων τῶν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι κτλ. μὴ καλῶς ἔχειν τὸ πρᾶγμα κρίνασα ἀποφαίνεται, καὶ ἀμετατρέπτως καὶ ἀπαρασαλεύτως διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος ἐπικυροῖ, τοῦ λογίζεσθαι καὶ ἀληθῶς ὑπάρχειν τὸ βῆθὲν μοναστήριον σταυροπήγιον τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τὸ ἐξῆς παντελεύθερον. Καὶ δίδωσιν ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν τῷ τανῦν τῆς Μονῆς Ἠγουμένῳ τέκνῳ ἐν Κυρίῳ κτλ. κ. Δανιήλ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὁμοίως ἀλληλοδιαδόχως τὸν τοῦ ἡγουμενεύειν ἐνταῦθα κληρὸν λαχοῦσι καλεῖν ἀκωλύτως οἷους ἂν τῶν Ἀρχιερέων θελήσειε (μὴ ὑπ' ἀρχίας ὅμως ἢ καθαιρέσεως τελούντων) καὶ δίδοναι αὐτοῖς ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν τὴν θείαν μυσταγωγίαν τούτους ἐκτελεῖν, χειροτονίας τε πράττειν, ἐγκαίνια ἐκπληροῦν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἡμετέραν ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν ἐν αὐτῷ ἔχειν τοῦτε εὐλογεῖν καὶ ἀγιάζειν καὶ ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ ἵστασθαι, καὶ ταῦτα πάντα γε-

νέσθαι ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν συνθρόνου τῆς ἐγκαθιδρύσεως. Ὅθεν εἰς ἀσφάλειαν καὶ θεθαίωσιν τῶν δοθέντων προνομίων καὶ παντελευθέρου ἀδείας καὶ ἐξουσίας τῇ ρηθέντι μοναστηρίῳ γέγονε τὸ παρὸν καὶ δι' ἡμετέρου ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς ἐσφράγισται καὶ κεκύρωται, καὶ ἐν τῇ Κώδικι τῆς Μονῆς τοῦ προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου τῆς πλησίον τῆς πολιτείας Μοσχοπόλεως κατεστρώθη καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν.

αχγθ' ἐν μηνί Αὐγούστῳ Ἰνδικτ, Ζ',

Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος Ἰγνάτιος † Καστορίας Διονύσιος. † Κορυτζᾶς Δανιήλ. † Βελεγράδων Νεκτάριος. † Κόρρας καὶ Μόκρας Ἀρσένιος.

Ἐν ἐτέρῳ Συνοδικῷ εὐρίσκεται κατὰ τὸ αψιη' ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ Πατριάρχης Ἀχριδῶν Διονύσιος ἐπιβεβαιῶσι, Μηνί Ἰανουαρίῳ κγ',

Ταπεινὸς Μητροπολίτης Κορυτζᾶς καὶ Σελασφόρου Ἰωακείμ θεβαιοῦ. Καὶ πάλιν ἐν ἔτει 1753 Νοεμβρίου 23.

Πατριάρχης Ἀχριδῶν Διονύσιος.

Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐπιδαφιλεύονται τῇ μονῇ προνόμα οἷα τὰ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν καὶ μόνον τοπικὴν αὐτῇ ἔχει τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Ἀχριδῶν (οὐχὶ πρὸς τὸν Κορυτζᾶς), «*παντελεύθερος*» οὕσα καὶ καλοῦσα οἷον ἀρχιερέα βούλεται δι' ἱεροπραξίας. Ἄλλων τε εὐεργετημάτων παρὰ τῶν παρεπιδημούντων μητροπολιτῶν ἀπελάμβανε πάση εὐνοίᾳ καὶ στοργῇ περιεπόντων αὐτὴν π. χ. ὁ Καστορίας προσφέρει διὰ τὴν τῆς Ἀκαδημίας ἴδρυσιν τὸ γενναῖον ποσὸν τῶν 60.000 ἄσπρων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἡμέραι ἦσαν πονηραὶ καὶ τὰ ὄμματα τῆς τυραννίας παρηκολούθουν ἀτενῶς πᾶσαν αὐτῶν ἐθνικὴν χειρονομίαν συνεκάλυπτον οἱ φιλόμουσοι ἀρχιερεῖς ποικιλοτρόπως τὰς ὑπὲρ τῆς καλῆς προκοπῆς καὶ λειτουργίας τοῦ τεμένουσ τῶν Μουσῶν συνεισφορᾶς, ὡς συνάγομεν ἐκ τοῦ ὄδε τοῦ κώδικος σημειώματος.

αψιξέ' νοεμβρίου κδ' ὁ μακαριώτατος καὶ σεβασμιώτατος πατὴρ ἡμῶν ἀπάντων καὶ Πατριάρχης Ἀχριδῶν κὺρ **Ἀρσένιος** ἔγραψεν εἰς σαρανταλείτουργον ἄσπρα 1200, ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Καστορίας κὺρ **Ἐδθύμιος** ἄσπρα 600 ὁ πανιερώτατος ἅγιος Γρεβενῶν κὺρ **Γρηγόριος** ἄσπρα 600, ὁ πανιερώτατος ἅγιος Σισανίου κὺρ **Νικηφόρος** ἄσπρα 600, ὁ Θεοφιλέστατος ἅγιος Πρεσπῶν κὺρ **Παρθένιος** ἄσπρα 600¹. Φαίνεται ὅτι τοιοῦτοι ἔρανοι διενηγοῦντο ἐν τῇ μονῇ κατὰ τὴν πανήγυριν τακτικῶς ὑπὲρ τῆς Σχολῆς: «*Τὸ 1768 συνήχθησαν νάχτι τὴν*

1. Σμενδ. 51.

24 Ἰουνίου ἄσπρα 31870, τὸ ἐπόμενον ἔτος καθόλου εἰς τὰ 1770 ἄσπρα 2700»¹. Κατὰ τὴν ἐπέτειον πανήγυριν συνέρροον πανταχόθεν ἄθροοι οἱ προσκνηταί, οἷς συγκαταλέγοντο καὶ Μουσουλμάνοι καὶ δὴ Μουσουλμανίδες, αἵτινες εἰς ἐνδειξιν βαθέος σεβασμοῦ γυμνόποδες εἰσῆρχοντο εἰς τὸν ναόν. Διὰ πολλῆς δὲ εὐλαβείας ἔχει ὁ κόσμος τὸ τιμαλφές τῆς Μονῆς κειμήλιον τὸν τίμιον Σταυρόν, ὅστις θαυματουργεῖ ἀενάως τοῖς πιστῶς προσερχομένοις². Κατὰ ταῦτα ἡ Μονὴ ἐκέκτητο πάντα τὰ προσόντα, ἅπερ ἀνεδείκνυον αὐτὴν ἀληθῶς Βυζαντινὴν, ἱερὰν ἐστίαν θρησ. παραδόσεων καὶ τὸ κέντρον τῆς εὐλαβείας τῶν περιουκούντων ἀδιακρίτως θρησκευματος ἐνουμένων ἐν αὐτῇ καὶ ἀναμνησκομένων τὴν πρόφῃν αὐτῶν εὐτυχίαν καὶ κατάστασιν. Ἐκ τοῦ σεπτοῦ τούτου τεμένους ἐδίδετο τὸ σύνθημα τῆς ἀδελφοποιήσεως, καὶ οἱ σεμνοὶ ἐκεῖνοὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλοι ἐκάλουν εἰς ἡμερότητα βίου τὸν λαὸν καὶ τὰ ἀτίθασσα σίφη τῶν ἐξωμοτῶν καὶ τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἀποστολὴν ἐξετέλεσαν ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους αἰῶνας τεκμήριον δὲ τῆς πρὸς τὴν μονὴν εὐλαβείας τῶν τυράννων εἶναι τοῦτο, ὅτι καὶ κατὰ τὰς δύο ἐπιδρομὰς τὰ πάντα παραδόντες τῷ πυρὶ ἔσεβάσθησαν ταύτην. Δυναμέθα ὅθεν καὶ νῦν νὰ λάβωμεν ἐντεῦθεν ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν λοιπῶν καταστραφέντων μνημείων τῆς Μοσχοπολιτικῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, περὶ ὧν ὁ εὐπαιδευτος καὶ φιλόρχαιος κληρικὸς Καλλιμάχος³ ἔγγραφεν ἐν ἐξάλλῳ ἐπὶ τῷ θεάματι ἐνθουσιασμῶ τάδε: «ἀμφιβάλλω ἂν τέτοια μνημεῖα ξυλογλυπτικῆς καὶ ἀριστουργηματικῆς (sic) ἐφιλοτεχνήθησαν εἰς ἄλλην πόλιν τῆς ἑλλ. Ἀνατολῆς. Ἡ ἀνθησις τῆς τέχνης, τὸ λεπτοφές αὐτὸ καὶ ἀραχνουφασμένον ἄνθος προαπαιτεῖ συνθήκας εἰδικάς, θέλει ἀτμόσφαιραν κατάλληλον γιὰ νὰ ἀνθοβολήτῃ, προαπαιτεῖ χρυσίον, κοινωνικὴν εὐημερίαν, πολιτειακὴν ἀκμήν, καὶ ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων πνευματικὴν κίνησιν, λογοτεχνικὴν παραγωγὴν. Θέλει περιβάλλον, ἀνάπτυξιν αἰσθητικὴν τῶν πολιτῶν, θέλει ἀτμόσφαιραν πλημμυρισμένην ἀπὸ καλλιτεχνικῶν μικρόβιον». Οὕτωσὶ δὲ βαθυστόχως προῖδεάζων τὸν ἀναγνώστην ἐπιφέρει: «καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Μοσχόπολιν... ἔπρεπε νὰ προὔπαρξουν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα, καὶ ὑπῆρχαν ὅσον εἰς καμμίαν ἄλλην πόλιν τῶν γύρω χωρῶν... ἀνέδειξαν τὴν μοσχομυρισμένην πατρίδα τοῦ Σίνα καὶ Σμολένσκη εἰς ἀληθῆ Μιστρᾶν τοῦ τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν ἔκαμαν ἀπὸ Βοσκόπολιν Μοσχόπολιν ἀληθινὴν»⁴.

(Συνεχίζεται)

Γέρων ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΩΛΑΣ ΛΑΥΡΙΩΤΗΣ

1. Αὐτ. 126.

2. Πλὴν τούτου, καὶ τὸ ἄνω Λάμπονον ἔχει τεμάχιον ἀφιέρωμα ὡς ᾄδεται τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ ναὸς ἐνθα φυλάσσεται ἀφιέρωται τῷ τιμῷ Σταυρῷ, τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (βλ. *Ἐδαγγελίδην* ἐνθ' ἀνωτ. σ. 46) Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐντεῦθεν κατήγετο ὁ πρωτοσπαθῆριος τοῦ αυτοκράτορος *Κωνσταντῖνος*, καὶ κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ ἐκτίσθη ὁ ναὸς (αὐτ. 115).

3. Οὗτος ὅταν ἔγραφε ταῦτα εὐρίσκατο πατριαρχικὸς ἐν Καίρῳ ἀντιρόσωπος καὶ ὑπῆρξεν εἰς τῶν συσρηγατῶν τοῦ Ἐκκλ. Φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας ἔκτοτε ἐγκατασταθεῖς εἰς νέαν Ὑόρκην διευθῦναι τὸν Ἐθνικὸν κήρυκα (Ἐφημερίς καὶ περιοδικὸν) ἐν τῶν μεγαλητέρων καὶ διαπρεπεστέρων εἰς ἑλλ. γλῶσσαν δημοσιογρ. ὀργάνων τοῦ νέου Κόσμου. Οὗτος ἐδημοσίευσε καὶ περὶ Κοριθῶν ἐν Παναθηναίοις τομ. ΚΖ' σ. 9—13 τῷ 1914.

4. Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 10—11.